

הלכות תפלין סימן לג

לג דין תקוני תפלין ודין הרצועות, ובו ה' סעיפים:

א *אם (א) נתקלקל עור של שני כתמים (ב) מבתי הראש (ג) *זה אצל זה, *אם התפלין (ד) ישנים פסולים ואם הם (ה) תדשים כשרים, כל זמן שעור מושב הכתמים (ב) (ב) (ו) קנים: הגה גם הכתמים צריכין להיות קנמים אלא שנקרעו קצת (כ"י). ויש אומרים להפך, בישנים כשרים ובתדשים פסולים (ר"י והרא"ש), ונראה לי דיש להחמיר (ז) לפסל בשניהם: ואלו הם תדשים? כל זמן שאם היו מושכים אותם ברצועות (ח) הבית מתפשט (ט) ונפתח, נקרא תדש, אם אינו נפתח, נקרא ישן. ואם נתקלקלו שנים זה שלא כנגד זה, (ט) *ראשון (א) ושלישי כשרים אפלו הם ישנים. ואם נתקלקלו (י) שלשה כתמים, (יא) בכל ענין (ד) פסולים: **ב** *אם נפסקו תפירות התפלין, (יב) *לְהַרְמַב"ם אם היו שתי התפירות זו בצד זו, או שנפסקו שלש תפירות אפלו (יג) זו שלא כנגד זו, הרי אלו פסולים. במה דברים אמורים בישנים, אכל בתדשים כל זמן

א מנחות לה לפרוש הראשון ברשיי וקרא"ש והתקדכי ומוקדמותיו ג' לגרסת הר"ף שם בגמרא ורמב"ם פסקו ג' מהלכות תפלין ג' שם בגמרא דן פ"ט המבי"ם הוא המנחות פסקו ג' מהלכות תפלין

באר היטב

(ב) קנים. ר"ל התחוא, אבל ב"י פרש ל"ג הינו לומר דבעי שיהיה שלמים מכל שאר צדדים, ולא מכשירינן אלא לשנאקרו בין בית לבית וקא, וזהו שכתב לבית אבל הצדדים צריכין להיות שלמים: (ג) ונפתח. ולדין אין שוף זה: (ג) ושלישי. ונשאר בית א' שלם ביניהם, אבל שנים הסמוכים אע"פ שאין הקרעים סמוכים אלא שוף בצד זה והשני בצד אחר מקרי זה אצל זה, ט"ז: (ד) פסולים.

שערי תשובה

(ב) קנים. עכ"ט. ובשו"ת פניני'הושע חלק א"ח סימן י' כתב בבית תפלין של יד וכו' גם הכתמים צריכין להיות קנמים אלא שנקרעו קצת, פי' שנקרעו בין בית לבית אבל הצדדים צריכין להיות שלמים: (ג) ונפתח. ולדין אין שוף זה: (ג) ושלישי. ונשאר בית א' שלם ביניהם, אבל שנים הסמוכים אע"פ שאין הקרעים סמוכים אלא שוף בצד זה והשני בצד אחר מקרי זה אצל זה, ט"ז: (ד) פסולים.

משנה ברורה

א (א) נתקלקל. פרוש, שנפסק ונעשה קרע: (ב) מבתי הראש. אכל אם נעשה קרע (ב) בהבית של יד, פסול לכלי עלמא בכל ענין, אף שהתחוא קצת, ולא דמי לשל ראש דנשמר בו עוד על-כף פנים איזה כתמים שלמים: (ג) זה אצל זה. ורצה לומר דהכתמים הם סמוכים זה לזה (ג) אפלו אם אין הקרעים סמוכים, בגוף שקרע אחד בהבית השני בדפנו הימני וקרע השני בהבית השלישי, לא שנא בדפנו הימני (א) או השמאלי, ואפלו אם קרע זה למעלה (ד) וזה למטה, וכל-שכן אם שניהם באויר אחד זה כנגד זה דפסול: (ד) ישנים פסולים. דכבר נתקלקלו (ה) מחמת ישן. והנש אומרים סבירא לה להפך, ובתדשים אגלאי מלתא דעור מקלקל הוא כיון דבזמן מועט נקרעו. ואפלו היכא דלא שכי' (ו) אלו התחמיר, בגוף שנעשה הקרע על-ידי סכין וכיוצא בזה, יש להחמיר. ומכל מקום צדד בספר פתחי תשובה דרבוך מהני אם אנו יודעין שאין העור מקלקל, אף אלו דנוהגין לעשות תפלין מעור אחד, ע"פ שם: (ה) תדשים כשרים. ואפלו הקרע בשני הכתמים (ו) בשני דפנותיהם: (ו) קנים. הינו התחוא, אבל בבית יוסף פרש דבעי שיהיו שלמין מכל הצדדין, ולא מכשירינן אלא מה שנקרע מבפנים בין בית לבית, וזהו גס'פן דעת רמ"א שהעתיקו לתלכה וכתב דגם הכתמים צריכים להיות קנמים אלא שנקרעו קצת, פרוש, שנקרעו בין בית לבית, אבל הצדדים צריכים להיות שלמים, ואפלו קרע בבית אחד אם (ז) נעשה מבחוץ לכד גס'פן יש להחמיר: (ז) לפסל בשניהם. על-פ"נ יש לפסל מה שרגילין (ט) הסופרים, כשעושיין הר' כתיים ונותנין אותו בדפוס חותכין מן העור בין בית לבית כדי שלא יהא נכרך ובוולטת, ומחפין מקום החתך מבפנים כדי שיהיה נראה מבחוץ שלם: (ח) הבית מתפשט. זהו לאותן שעושיין המעברתא מהעור שעשו מענו הכתמים, אבל לדין שהמעברתא עור בפני עצמו (י) אין שוף לומר כן: (ט) ראשון ושלישי. ורצה לומר, דבזה מקרי זה שלא כנגד זה. ואפלו אם נעשה (יא) הקרע בהבית השלישי בשני דפנותיו כשר, כיון שיש שלם מפיסוק ביניהן; אבל אם נעשה הקרע בבית שני ושלישי, אף דקרע אחד בבית אחד מימינו וקרע השני בבית השני משמאלו, אף-על-פי-כן מקרי זה כנגד זה, כיון דשני הכתמים הם סמוכים להדדי, וכנ"ל בסעיף-קטן ב: (י) שלשה כתמים. אפלו בכל בית (יב) רק דפן אחד: (יא) בכל ענין. בא לרבות

באר הגולה

* זה אצל זה. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו "וכל-שכן אם שניהם באויר אחד וכו'", עין בבית-יוסף, וצריך עיון כמה שהביא שם דהמוקדמותיו סבר גס'פן כלשנא קמא ודנש", דהמענין בו בפנים בוד"ה שמים וכו' אכל, וראה להדיא דכבידא לה לתנוקדמותיו ותלוי רק באוירין, ולדידה אם הקרע באויר אחד אפלו הוא בשתי דפנות כשר, ולהפך אם היו בשני אוירין, בגוף שנעשה הקרע בבית ראשון מצד שמאלו ובבית השלישי מצד ימינו, פסול, דזה מקרי לדידה זה כנגד זה, וכל-שכן אם הבית השלישי נעשה בו קרע בשני דפנותיו, זה מקרי לדידה שלשה אוירין, מה דלא סבירא לה לרש"י לכל זה, לא כלשנא קמא ולא כלשנא בתרא. ואולי דהבית-יוסף מביא רק ראה למה דסבר רש"י כלשנא קמא דאם נעשה קרע בבית ראשון משמאלו ובבית שני גס'פן משמאלו דהוא פסול, דהמוקדמותיו סבר גס'פן כזה כוונה, דהרי הוא ב' אוירין, ודלא כלשנא בתרא, וצריך עיון: * ראשון ושלישי. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו "ואפלו אם נעשה הקרע בפנותיו", עין כתב הפרי-מגדים באשל-אברהם לדעת הפגון אברהם שכתב פן, והוכיח גס'פן מהשלחן-ערוך מוקדמותיו לבסוף "אם נתקלקלו ג' כתמים", מישע אכל לא ג' דפנות, עין שם, ולא קומא לן כלשנא בתרא ודנש"י דמחמיר בזה; גם מהגרא בבאורו משמע דדעת השלחן-ערוך רק כלשנא קמא ודנש", וכתב שפן דעת כל הפוסקים וכן בשארי אחרונים ראיתי פן, לכן סתמתי פן ולא כהמשכזכותיך שמועדד להחמיר בזה: * לְהַרְמַב"ם וכו'. עין במשנה ברורה כמה שכתבנו "אכל שאר פוסקים וכו'", עין לעיל בסוף סימן לב בבית-יוסף שם ד"ה ואם נפסקה התפירה וכו', בסוף דבריו שכתב. ולענין הלכה, במקום דלא אפשר יש לסמוך על דברי המפיל כדי שלא להתבטל ממוצת תפלין; משמע מזה דדעתו דכל הני פוסקים דהביא מתחלה והם הראש וספי התרומה וסמ"ג פלם מקלין ופליגי אהא דהרמב"ם וסבירא להו דבפסקת ב' תפירות מטר בכל ענין ונבאמת לא ידעתי, דלמא גם הם מחמירין, ומה נקטו ג' משום דבג' אפלו תקון התפירה במקום שהוא לא מתיי וצריך לתפר מתדש אחר-כך מצאתי בבאורי מהרש"ל על הסמ"ג שכתב באמת שכן הוא דעתם. ואפשר דעת הבית-יוסף דאס'פן הוא דסברי כהרמב"ם, הנה להם לתקוני שום חלוק לדינא בין חדשות וישנות ובין זה כנגד זה לשלא כנגד זה; ועוד, אחרי שהרא"ש והצריך וסיעתו מפרשי הפיקרא דר"ה ור"ח במנחות שלא לענין תפירות, מנין להו להחמיר בשתי תפירות), וכן הבין האלהי רבה דעת הבית-יוסף בזה. ובאמת לפעמים הרמב"ם מקל יותר מהם, כגון בנפסק ג' תפירות בתדשים דהרמב"ם מקל אפלו בלי תקון כלל, ולדידהו צריך תפירה מתדש בזה בין בתדשים ובין בישנים, ופשוט דכל זה כולל הבית-יוסף שם כמה שכתב דיש לסמוך במקום דלא אפשר על המפל. ומה שכתב אחר-כך הקמ"א על זה: ויש אומרים ובתדשים פסולים וכו', ונרשע על זה רש"י וחסור והרא"ש — לאו דהם סבירא להו פן, דהא לדידהו אין חלוק כלל בתפירה בין חדשות לישנות. וכנ"ל דלא אורי הגמרא לענין תפירה, רק ורצה לומר, לפי סבתם דלעיל דגרסי בגמרא הפוך מדברי הרמב"ם לענין חדשות וישנות, והנה אס'פן לפי פרושו שפטרש המיקרא דר"ה ור"ח לענין תפירות הפוך

שער הציון
 (ב) שערי-תשובה: א"ת (ג) ט"ז: (א) מחצית-השקל וישועות-יעקב: (ד) מרדכי והובא בבית-יוסף: (ה) ט"ז: (ו) מחצית-השקל. ע"ש: (ז) פריימגדים באשל-אברהם א"ת ג' (ח) כן מוכח מדרך-הסתיים: (ט) מרדכי: (י) ט"ז: (יא) פריימגדים באשל-אברהם: (יב) פריימגדים באשל-אברהם: (יג) מוכח בגמרא: (יד) ט"ז:

הלכות תפילין סימן לג

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה לחש]

ואס"כן שמע מנה דלא סבירא להו להא דלעיל בפשטאם מרבעות ואחר"כך נתקלקל רבועין⁽⁷⁾.

(7) ובמשנ"ב לעיל (סי' לב ס"ק קפ) כתב, שאין חולק על דין זה.

[משנ"ב ס"ק טז]

דלא הקשרה למלאכת שמנים אלא טהורה בלבד⁽⁸⁾.

(8) ומטעם זה, כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סי' ג, בתשובה מבן המחבר) שיש להחמיר שגם הצבע שבו משחירים את הרצועות יהיה מן המותר בפיר', וכן כתב הקסת הסופר (סי' כג ס"ב). אמנם, השומן השקוף שמורחים על הצבע כדי ליפותו, כתב בשו"ת נודע ביהודה (שם), שיש להקל לעשותו מדבר שאינו טהור. ובקסת הסופר (שם) כתב, שאף על פי ששומן זה כשר בדיעבד, מ"מ ראוי לכתחילה לעשותו מן המותר בפיר'.

ולדחשיר את התפילין בדיו שנעשה מקליפי שביעית, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' מב), שמוותר, והביא שכן מבואר בר"ש סירילאו על מס' שביעית (דף קכב, א).

[משנ"ב ס"ק יז]

כל האי צריך, לעכובא הוא אפלו בדיעבד⁽⁹⁾.

(9) ולענין העיבוד הנצרך לרצועות, כתב החו"א (או"ח סי' ו ס"ק יא) שאף על פי שלדעת כמה מן הראשונים די במליח, ולא צריך עיפוץ, מ"מ לחומרא נוקטים שצריך אף עיפוץ. אמנם, למרות שלחומרא אומרים כן, מ"מ לקולא אין אומרים כן, ואם מלח את העור שלא לשמה, יתכן שאין לו תקנה, שמה כבר הוכשר עיבודו ונגמר שלא לשמה, וראה שם שנשאר בצ"ע.

ובזמנינו ששורים את העורות במים לרככם ואחר כך שמים אותם בסיד עד שהשיער נופל, ולאחר מכן מוסיפים לשרותם בחומרים חזקים כדי לחזקם, כתב החו"א (שם) שלענין הרצועות נראה שדי בשרייתן בסיד לשמה, ואילו את שאר הפעולות אין צריך לעשות לשמה, שהרי מן הדין אין צריך לעשות את שאר הפעולות, ואם כן בודאי אין צריך לעשותן לשמה.

[משנ"ב ס"ק יח]

וטעם לנה, עין בלבוש ובמגן אברהם⁽¹⁰⁾.

(10) הלבוש (סי' ג), ביאר, שמאחר שעור הרצועות צריך עיבוד, משום שצריך שיהיו הרצועות רכות לקשירה ולכריכה [כמו שנתבאר בלבוש סי' לב ס"א], נחשב עיבודו צורך התפילין, וצריך עיבוד לשמה כמו בתפילין עצמן. מה שאין כן בעור הבתים, שבלא עיבוד הרי הוא חזק ומעולה יותר, שוב אין עיבודו חשוב כצורך התפילין, ומשום כך אף אם מעבדו, אין צורך לעבדו לשמה. והמג"א (ס"ק ד) ביאר, שכשם שצריך להשחיר את הרצועות לשמה, כך יש לעשות את עבודת העיבוד לשמה. [וראה ביה"ל ד"ה וצריך, שפירש דבריו].

[משנ"ב ס"ק יט]

ועין בתשובת ר' עקיבא איג"ר דהסקים לדינא פהדבר שמואל הנ"ל והרעיש על המקלין בנה"ל⁽¹¹⁾.

(11) וכן כתב בביה"ל לעיל (סי' לב ס"ח ד"ה בתחלת), שאין מועיל להשחירן לשמה אחר העיבוד כשלא נעשה העיבוד לשמה.

[משנ"ב ס"ק יט]

ידע דאם נתישגו ונתמעך מקן השחרות, צריך להשחירן מתדש, וקדלעיל בסימן לב סעיף לט⁽¹²⁾.

(12) שכתב השו"ע שם, שאם התקלקל ריבוע התפילין צריך לרבע אותו מחדש, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק קפא), שמאחר שנאמרה הלכה למשה מסיני שיהיו התפילין מרובעות, צריכות התפילין לעמוד בריבוען כל שעה. והוא הדין כאן לענין שחרות התפילין, שהוא דין מהלכה למשה מסיני, שצריכות התפילין לעמוד בשחרותן כל שעה.

[ביה"ל ד"ה עור הרצועות]

וקתב הפרי"מגדים בפתיחתו: איני יודע אם מן הטהור או מקדקדק⁽¹³⁾.

(13) אמנם, בביה"ל לעיל (סי' לב ס"ז ד"ה טהורים) כתב, שמדברי הפמ"א שם (משב"ז ס"ק כז) משמע שחור בו ממה שכתב בפתיחה להלכות תפילין, וסובר שהוא מדאורייתא.

